



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KABUL EDİLEBİLİRLİK HAKKINDA KARAR

Başvuru No. 34478/97

FENER RUM ERKEK LİSESİ VAKFI / Türkiye

Başkan

G. RESS,

Hâkimler

I. CABRAL BARRETO,

L. CAFLİSCH,

R. TÜRMEŒ,

J. HEDİGAN,

H.S. GREVE,

K. TRAJA

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* V. BERGER'in katılımıyla 8 Temmuz 2004 tarihinde Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Üçüncü Bölüm),

25 Kasım 1996 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yapılan yukarıda belirtilen başvuruyu,

Başvuruyu inceleme yetkisini Mahkemeye ileten Sözleşme'ye Ek 11 No.lu Protokol'ün 5. maddesinin 2. fıkrasını,

Davalı Hükümet tarafından sunulan görüşler ile başvuran tarafından cevaben sunulan görüşleri dikkate alarak,

Gerçekleştirilen müzakerelerin ardından aşağıdaki kararı vermiştir:

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2024. Bu gayri resmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

OLAY VE OLGULAR

Başvuran Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı, İstanbul’da Fener Rum Lisesinde eğitim verme amacı taşıyan Türk hukukunda bir vakıftır. Başvuran vakfın statüsü, dini azınlıklara yönelik kamu hizmetleri sağlayan eski vakıfların korunmasına ilişkin Lozan Antlaşması’nın hükümlerine uygundur. Başvuran, Mahkeme önünde İstanbul Barosuna bağlı Avukat Gülten Alkan tarafından temsil edilmektedir.

A. Davanın Koşulları

Dava konusu olaylar, taraflarca ifade edildiği şekliyle, aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1. Taşınmaz Malların Edinimi

Başvuran, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde kurulan vakıflardan biridir. Cumhuriyet’in ilan edilmesi sonrasında, başvuran vakfın statüsü, 13 Haziran 1935 tarihli 2762 sayılı Kanun’la düzenlenmiş ve bu Kanun gereğince tüzel kişilik kazanmıştır. Başvuran vakıf, 1936 yılında, bu Kanun’un 44. maddesi uyarınca, amaçlarını ve taşınmaz mallarını belirten beyannamesini sunmuştur.

Başvuran 10 Ekim 1952 tarihinde, İstanbul’da bulunan bir binanın bir kısmını bağış yoluyla edinmiştir. Bu edinim İstanbul Valiliği tarafından ibraz edilen 3 Ekim 1952 tarihli bir belgeye dayanmıştır. Söz konusu belge 22 Aralık 1934 tarihli 2644 sayılı Kanun gereğince düzenlenmiş olup başvuranın tüzel kişi olarak taşınmaz mal edinme ehliyetine sahip olduğu açıkça belirtilmekteydi. Başvuran vakıf, 16 Aralık 1958 tarihinde, aynı binanın başka bir bölümünü satın alma yoluyla edinmiştir. Bu edinim İstanbul Valiliği tarafından ibraz edilen 11 Ocak 1958 tarihli benzer bir belgeye dayanmıştır. Başvuranın müşterek tapuları tapu siciline kaydedilmiştir.

2. Ulusal Mahkemeler Önündeki Yargılamalar

Hazine, 15 Temmuz 1992 tarihinde Beyoğlu Asliye Hukuk Mahkemesine (İstanbul) (“Asliye Hukuk Mahkemesi”) başvuruda bulunarak tapu sicilinden kaydın terkin isteminde bulunmuştur. Hazine, başvuran vakfın taşınmaz mal edinme ehliyeti bulunmadığını ileri sürmüştür. Söz konusu taşınmazdan, Yargıtay’ın eski içtihadına göre, bu kurumların vakıf senedi olarak görülmesine rağmen, 1936 Beyannamesinde bahsedilmediğini ifade etmiştir. Bu nedenle, taşınmazın eski sahibinin, müşterek malik olarak yeniden tescil edilmesi isteminde bulunmuştur.

Başvuran, Hazine tarafından 1936 Beyannamelerine atfedilen nitelendirmeye Asliye Hukuk Mahkemesi önünde itiraz etmiştir. Başvuran özellikle, bu beyannamelerin, vakıfların miras ve gelir kaydının yapılması amacıyla Devlet tarafından istendiğini ve kurumun vakıf senedi olarak değerlendirilemeyeceğini ileri sürmüştür.

Asliye Hukuk Mahkemesi, Hazinesinin talebi üzerine, 7 Mart 1996 tarihli bir kararla, bir yandan başvuranın adının ortak malik olarak tapu sicilinden silinmesine diğer yandan tapuların eski malikleri adına yeniden tesciline karar vermiştir. Asliye Hukuk Mahkemesi, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 8 Mayıs 1974 tarihinde oluşturduğu içtihadına uygun olarak, Lozan Antlaşması'yla belirtildiği üzere dini azınlıklara ait olan ve vakıfnamelerinde taşınmaz mal edinme ehliyetleri belirtilmemiş olan vakıfların gayrimenkul satın alamayacaklarına ve bağış alıcı olarak kabul edilemeyeceklerine kanaat getirmiştir. Bu nedenle, söz konusu vakıfların taşınmaz malları, vakıfnamelerinde belirtilen ve 1936 yılında verdikleri beyannameyle kesinlik kazanan taşınmaz mallarla sınırlıydı. Asliye Hukuk Mahkemesi, başvuranın bu vakıf kategorisine girdiği ve taşınmaz mal edinmeyeceğini tespit etmiştir.

Başvuran 17 Nisan 1996 tarihinde temyiz başvurusunda bulunmuştur. Başvuran, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle tanındığı üzere mülkiyetine saygı hakkını ileri sürmüştür. Temyiz başvurusu 11 Haziran 1996 reddedilmiştir.

Yargıtay, 9 Aralık 1996 tarihinde, başvuran tarafından yapılan 11 Haziran 1996 tarihli karar düzeltme talebinin reddine karar vermiştir.

Başvuran, 16 Ekim 2000 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğünden ("Müdürlük") statüsünün değiştirilmesi talebinde bulunmuştur. Başvuran, kendisine taşınmaz edinme ehliyeti verecek yeni bir vakıf senedi düzenlenmesini istemiştir. Bu talep, 20 Ekim 2000 tarihinde reddedilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, karar gerekçesinde, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 8 Mayıs 1974 tarihli kararına dayanarak, cemaat vakıflarının Müdürlüğe sunduğu 1936 Beyannamelerinin, bu kurumların "vakıf senetlerinin" yerini tuttuğu ve kamu düzeni gerekçesiyle bu statülerin değiştirilmesinin söz konusu olmadığını belirtmiştir.

B. İlgili İç Hukuk Kuralları ve Uygulaması

1912 yılına kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun hukuk sisteminde vakıflar tüzel kişilik olarak tanınmıyordu. Tüzel kişilikten yoksun olan vakıflar taşınmaz mallarını tapu siciline, ölmüş azizler adına veya hayatta olan ve kendilerine güven duyulan kişiler adına tescil ettiriyorlardı. Vakıfların mülkiyet hakkını tanıyan Hicri 16 Şubat 1328 (1912) tarihli Kanun böylelikle tüzel kişiliklerini tanımıştır. Bu Kanun gereğince, vakıflar taşınmaz mallarını tapu siciline tescil ettirmişlerdir.

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, Medeni Kanun ile 864 sayılı Kanunu Medeninın Sureti Mer'iyet ve Şekli Tatbiki Hakkında Kanun 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 864 sayılı Kanun'un 8. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Kanunu Medeninın meriyete vaz'ından mukaddem vücade getirilen evkaf hakkında ayrıca bir tatbikat kanunu neşrolunur.

Kanunu Medeninın meriyete vaz'ından sonra vücade getirilecek tesisler, Kanunu Medeni ahkamına tabidir.”

Böylelikle 2762 sayılı Kanun, 13 Haziran 1935 tarihinde resmi olarak yayımlanmış ve Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde kurulan vakıfların tüzel kişiliğini tanımıştır. Buna karşın 4 Ekim 1926 tarihli Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonraki bir tarihte kurulan vakıfların hukuki statüsü Medeni Kanun'a tabii tutulmuştur.

2762 sayılı Kanun, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze intikal eden vakıfların taşınmaz mallarını tapu siciline tescil ettirmeleri zorunluluğu getirmiştir. Bu amaçla, Kanun'un geçici maddesinde şunlar öngörülmekteydi:

“A - (...) vakıflar idaresine hesap vermemiş olan bütün mütevelliler (...) bu kanunun hükümleri yürümeğe başladığı günden itibaren üç ay içinde idare ettikleri vakıfların mahiyetlerini, varidat membalarını ve bunların sarf ve tahsis mahallerini, geçmiş son senenin varidat ve masraflarının miktar ve nevilerinin (...) gösterir bir beyanname tanzimine ve mensup oldukları vakıflar dairesine vermeğe mecburdurlar. (...)”

29 Aralık 1934 tarihli 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 2. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Hükmi şahısların tapu işlerinde merkez veya şubelerinin bulundukları yerin en büyük mülkiye amirinden nizamnamelerine göre gayrimenkul tasarrufuna izinli olduklarına ve tescil işini yapacak mümessilin salahiyetine dair alınacak belgenin verilmesi mecburidir. Ticaret Şirketleri bu belgeyi ticaret sicil memurundan alırlar. (...)”

Yargıtay, 8 Mayıs 1974 tarihinde oluşturduğu içtihadta, 1936 Beyannamelerinin, vakıfların statülerini belirleyen vakıf senetleri olarak kabul

edilmesi gerektiğine karar vermiştir. Açık bir hüküm bulunmaması halinde, bu vakıflar beyannamede belirtilenler dışında bir taşınmaz edinemezlerdi. Yargıtay, vakıfların, vakıfnamelerinde belirtilenlere ek olarak bu türden taşınmaz mal edinmelerinin ulusal güvenlik için tehdit oluşturabileceği değerlendirmesinde bulunmuştur. Yargıtay şunları ifade etmiştir:

“Türk olmayanların meydana getirdikleri tüzel kişiliklerin taşınmaz mal edinmeleri yasaklanmıştır. Çünkü tüzel kişiler, gerçek kişilere oranla daha güçlü oldukları için, bunların taşınmaz mal edinmelerinin kısıtlanmamış olması halinde, Devletin çeşitli tehlikelerle karşılaşacağı ve türlü sakıncalar doğabileceği açıktır.”

Vakıflar Genel Müdürlüğü, o tarihten bu yana, bu tür vakıfların yeni edinimlerinin iptal edilmesi amacıyla hukuk davaları açmıştır.

Son olarak, 2 Ocak 2003 tarihli 4778 sayılı Kanun’la, 2762 sayılı Kanun’un 1. maddesine yeni bir hüküm eklenmiştir; bu hüküm uyarınca, dini azınlıklar tarafından kurulan vakıflar, Müdürlüğün denetimi altında taşınmaz mal edinebilirler.

ŞİKÂyetLER

Başvuran, mahkemelerin, tapu sicilinde adına kayıtlı müşterek bir tapunun iptaline karar vermiş olmalarından şikâyet etmektedir. Başvuran, mevzuatın ve bunun ulusal mahkemeler tarafından yorumlanmasının, Lozan Antlaşması anlamında dini azınlıklara ait vakıfların taşınmaz mal edinmemesiyle sonuçlandığını iddia etmektedir. Taşınmaz mal edinmemenin, diğer vakıflara nazaran ayrımcılık teşkil ettiği kanaatindedir. Başvuran bu bağlamda, Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesiyle birlikte Sözleşme’nin 14. maddesini ve Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesini ileri sürmektedir.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

1. Başvuran, Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Ek Protokol’ün 1. maddesine dayanarak, mülkiyetine saygı hakkının, vakıflar hakkındaki mevzuat ile bu mevzuatın ulusal mahkemeler tarafından yorumlanması nedeniyle ihlal edildiğinden şikâyet etmektedir.

Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokolün 1. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen

FENER RUM ERKEK LİSESİ VAKFI / TÜRKİYE KARARI
koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka hâlel getirmez.”

a) Kabul Edilebilirlik

Hükümet, iç hukuk yollarının tüketilmediği bağlamında itirazda bulunmaktadır. Başvuranın, vakıfnamesinde belirtilen statüsü nedeniyle taşınmaz mal edinme ehliyetine sahip olmaması halinde, bu senedin değiştirilmesi ve taşınmaz mal edinmesine imkân veren bir maddenin eklenmesi amacıyla başvuruda bulunma olanağına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Vakıf senedinin değiştirilmesi davası olarak bilinen bu başvuru yolunun, başvuranın Mahkeme’ye başvuruda bulunmadan önce tüketmesi gereken etkin ve uygun bir hukuk yolu olduğunu ileri sürmektedir.

Başvuran, bu iddiayı kabul etmemektedir.

Mahkeme, başvuranın, taşınmaz mal edinmesine imkân veren bir madde eklenmesi için vakıf senedinin değiştirilmesi amacıyla Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapmış olduğu başvurunun reddedildiğini tespit etmektedir. Müdürlük, Yargıtay’ın 8 Mayıs 1974 tarihli kararına atıfta bulunarak, 1936 Beyannamelerinin vakıf senetlerinin yerine geçtiği ve kamu düzenini ilgilendirmesi sebebiyle değiştirilmelerinin mümkün olmadığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Mahkeme, Sözleşme’nin 35. maddesinin 1. fıkrasının esnek uygulanması için, Yargıtay’ın 8 Mayıs 1974 tarihli kararından hareketle Türkiye’de oluşturulan uygulamanın, başvuran tarafı, Hükümet tarafından işaret edilen uygun olmayan iç hukuk yolunu tüketmekten muaf tutacak nitelikte olduğu kanaatindedir. Mahkeme, başvuranın, teorik olarak etkili bir hukuk yolu oluşturacak nitelikte olmasına rağmen, gerçekte iddia edilen ihlali telafi etme şansı sunmayan bu hukuk yolunu kullanmasının gerekli olmadığı görüşündedir (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis), Ernst ve diğerleri/Belçika*, (k.k.), no. 33400/96).

Mahkeme bu nedenle Hükümetin itirazını reddetmektedir.

B) Esas

Hükümet, her türlü vakfın, sadece vakıfnamelerinin sınırları dâhilinde taşınmaz mal edinebileceğini savunmaktadır. Ardından, başvuranın taşınmaz mal edinme ehliyetine sahip olmaması halinde, bu durumun, 1936 Beyannamesinde, başkaca taşınmaz malları satın alma ve bağış yoluyla edinmeye yönelik hukuki ehliyetini saklı tutmamış olmasının bir sonucu olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bundan dolayı, vakfın taşınmaz mal edinmesi, hukuki ehliyetlerini aşan bir eylem teşkil edecek olup ulusal mahkemeler, yasal dayanaktan yoksun olan edinimi iptal ederek kamu yararını koruma görevini yerine getireceklerdi. Bu bakımdan, Hükümet, *Schenk/İsviçre* kararına atıfta bulunarak (12 Haziran 1988 tarihli karar, Seri A no. 140, §§ 45-46), ulusal mahkemelerin, kamu yararı konusunda kişilerin hukuki güvenliğine saygı göstererek mevzuatın uygulanması için birincil yetkiye sahip olduklarını ileri sürmektedir.

Başvuran bu iddialara karşı çıkmaktadır. Başvuran, 1936 Beyannamelerinde (basılı formlardan oluşan), vakfın taşınmaz mal edinme konusundaki hukuki ehliyetine ilişkin bir soru bulunmadığını ve vakıf yöneticilerinin, beyannamede sorulan sorulara ek bir ibare ekleyemediklerini kaydetmektedir. Ayrıca 1936 ve 1974 yılları arasında, mülk edinimlerinin, taşınmaz mal edinme konusundaki hukuki ehliyetini açıkça tanıyan, devlet adına valilikler tarafından verilen izinlere dayandığına işaret etmektedir. Bu nedenle başvuran, Yargıtay'ın 1974 yılındaki içtihat değişikliğinin, dini azınlıklar tarafından kurulan vakıflara yönelik ayrımcı bir politikaya dayandığını ileri sürmektedir.

Mahkeme, tarafların argümanları ışığında, bu şikâyetin, esastan inceleme gerektiren ciddi fiili ve hukuki meseleler ortaya koyduğu kanaatindedir. Netice itibarıyla, başvurunun bu kısmının, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrası anlamında açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar verilemez. Mahkeme ayrıca, başkaca herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesi bulunmadığını saptamaktadır.

2. Başvuran, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle birlikte Sözleşme'nin 14. maddesini ileri sürerek, taşınmaz mal edinmemesinin, diğer vakıflara karşısında bir ayrımcılık teşkil ettiğinden şikâyet etmektedir.

Sözleşme'nin 14. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa

Hükümet, Mahkeme’ye, vakıf senedinde başkaca taşınmaz mal edinme ehliyetini açıkça beyan etmiş olan Ermeni azınlığa ait bir vakfa verilen taşınmaz mal edinme izninin bir suretini iletmiştir. İster Cumhuriyetten önce ister sonra kurulmuş olsun, her vakfın hukuki ehliyetinin vakıf senediyle sınırlı olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda, başvuranın mülkiyetinin iptal edilmesinin hiçbir şekilde herhangi bir ayrımcılığa dayanmadığını; ancak vakıf senedinin yerine geçen 1936 Beyannamesiyle tanımlandığı üzere statüsüne dayandığını ileri sürmektedir.

Başvuran, vakıfların işleyişini düzenleyen yasal hükümlerin, Müslümanlar tarafından kurulan vakıflar ile gayrimüslimler tarafından kurulan vakıflar arasında herhangi ayrımcılık ortaya koymadığını; ancak ayrımcılığın uygulamadan kaynaklandığı ileri sürmektedir. Başvuran, ayrımcılığın, Yargıtay’ın, 1936 yılında yapılan beyannamelere “vakıf senedi” statüsü veren 8 Mayıs 1974 tarihli kararına dayandığını ileri sürmektedir.

Bu bağlamda başvuran, bir azınlık vakfına taşınmaz mal edinme hususunda verilen izinle ilgili olarak Hükümet tarafından sunulan örneğin uygunluğuna itiraz etmekte ve söz konusu vakfın, Cumhuriyet’in ilanından sonra Medeni Kanun’a uygun olarak kurulduğunu ve bu açıdan, iki vakfın hiçbir ortak noktası bulunmadığını ileri sürmektedir.

Mahkeme, tarafların argümanları ışığında, şikâyetin bu kısmının, esastan inceleme gerektiren ciddi fiili ve hukuki meseleler ortaya koyduğu kanaatindedir. Netice itibarıyla, başvurunun, Sözleşme’nin 35. maddesinin 3. fıkrası anlamında açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar verilemez. Mahkeme ayrıca, başkaca herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesi bulunmadığını saptamaktadır.

Bu gerekçelerle, Mahkeme, oy birliğiyle,

Esasa ilişkin varılacak kararlar saklı kalmak kaydıyla, başvurunun kabul edilebilir olduğuna *karar vermiştir*.

Vincent BERGER

Yazı İşleri Müdürü

Georg RESS

Başkan